Romo Sakadolskio forume – dėmesys LRT, dirbtiniam intelektui ir žiniasklaidos iššūkiams

Rugsėjo 18-ąją MO muziejuje vyko jau šeštasis tradicinis žurnalo „Pasaulio lietuvis“ redakcijos nario, radijo stoties „Amerikos balsas“ bendradarbio Romo Sakadolskio žurnalistikos forumas, kuris kasmet suburia žurnalistus, ekspertus, mokslininkus ir visuomenės veikėjus aptarti svarbiausias žiniasklaidos tendencijas bei puoselėti kokybiškos, atsakingos ir etiškos žurnalistikos tradicijas Lietuvoje, rašoma organizatorių pranešime žiniasklaidai.

Jo metu taip pat buvo pagerbti ir apdovanoti žurnalistikos ir žiniasklaidos srityje išsiskyrę darbai bei jų kūrėjai.

Nebūti pataikūnais

Renginį atidarė R. Sakadolskio žmona Emilija Sakadolskienė, džiaugdamasi forumo dalyviais, kurie liudija, jog R. Sakadolskio puoselėtos vertybės ir tikėjimas laisva, atsakinga bei drąsia žurnalistika Lietuvoje yra reikalingi. „Romas vis pabrėždavo, kad žurnalisto siekis – nuolat ieškoti tiesos, net jei ji nėra lengvai pasiekiama. Šiandien kalbame apie žurnalistiką kaip visuomenės saugumo ir atsparumo įrankį, susiduriame su dirbtinio intelekto grėsmėmis, dezinformacija bei auditorijos poliarizacija. Nors temos keitėsi, viena gija išliko nepakitusi –

žurnalistas negali būti tik stebėtojas, jis privalo būti sąžiningas tiesos ieškotojas ir tarnauti visuomenei“, – sakė ji.

Apie tai, kas žurnalistikoje pasikeitė per metus, kalbėjo „Verslo žinių“ vyriausiasis redaktorius Rolandas Barysas: „Kas išliko? Išliko atsakomybė, mūsų pareiga visuomenei ir sąžiningo žurnalisto poreikis. Linkėčiau visiems tokiais išlikti, nes tokių žmonių vis labiau reikės. Manau, kad žiniasklaida išliks, nes kažkas turi būti tas balsas, kuris tikrina faktus ir padeda žmonėms susivokti. Dirbtinis intelektas yra pataikūnas, o mes nesame pataikūnai. Nebūkim pataikūnai, sakykime tiesą ir visada būsime reikalingi“, – drąsino jis.

Svarbiausia pamoka – visuomenės susitelkimas

Pirmojoje diskusijoje buvo nagrinėjama tema „Ko mus išmokė kova dėl LRT?“. Joje dalyvavo Lietuvos žurnalistų asociacijos atstovė Rita Miliūtė, „15min“ atstovas Tomas Balžekas ir VU profesorius Andrius Vaišnys. Diskusiją moderavo Edmundas Jakilaitis.

„Šiandien turime puikią auditoriją ir diskusiją apie tai pakalbėti, nes čia susikerta daugybė skirtingų interesų bei požiūrio kampų. Specialiai to nevadinu konfliktu ar problema, nes man labiausiai rūpi visuomenės susitelkimo momentas – tas katalizatorius, kuris sutelkė tokią didelę pilietiškai nusiteikusių žmonių minią ir ne vieną kartą, bei ne tik Vilniuje“, – pradėdamas diskusiją sakė E. Jakilaitis.

Jam pritarė T. Balžekas, pabrėždamas, kad šiame proteste geriausias dalykas – jog pilietinė visuomenė gali taip veikti: „Buvo žavu matyti, kaip žmonės išeina į gatves ir nesitaiksto“, – sakė verslininkas.

Vis dėlto, kalbėdami apie galimą ateities scenarijų pašnekovai sutarė, kad jis nėra labai optimistinis.

„Visuomenės grupės pačios turi pasidaryti išvadas. Žmonės suėjo į protestus, nes daro išvadas iš to, kas vyksta pasaulyje. Tai nebūtinai vien nuolatinis LRT žiūrovas. Kalbu labiau apie naująją kartą, kuri geba susitelkti. Jauniems žmonėms yra teisė palyginti situaciją su praeitimi. Visuomenės susitelkimas yra ženklas, į kurį buvo įsiklausyta. Tačiau pamoka nėra baigta. Visuomenės susitelkimas yra svarbus ženklas, tačiau mums reikia nuolatinio, stipraus dialogo, kurio dabar trūksta“, – teigė A. Vaišnys.

Pasak R. Miliūtės, nebus greito ir sėkmingo sprendimo nei Lietuvai, nei LRT, nei

kitai žiniasklaidai, tačiau galima įžvelgti ir gerąją situacijos pusę: „Daugiatūkstantiniai mitingai parodė, kad visuomenė susitelkė ir palaikė žurnalistus. Mes paprašėme pagalbos ir ją gavome. Tai parodė ir žurnalistams, ir visuomenei, kad mes vieni be kitų negalime – esame svarbūs ir reikalingi vieni kitiems, kad pasiektume tikslą. Taip pat tai parodė, kad gali būti vaisingas bendradarbiavimas su politikais“, – sakė R. Miliūtė, pridurdama, kad trečioji pamoka – negalima nustoti stebėti procesų.

Kas atstovauja mokslui?

Diskusijoje „Kas atstovauja mokslui?“ buvo kalbama apie mokslo komunikaciją, ekspertų vaidmenį viešojoje erdvėje ir tai, kaip žiniasklaida renkasi bei pristato mokslo žinias. Diskusijoje dalyvavo Laura Bojarskaitė (VU), Gediminas Karoblis (VDU), Visvaldas Legkauskas (VDU) ir Kęstas Kirtiklis (VU). Diskusiją moderavo „Verslo žinių“ žurnalistė Akvilė Venckutė.

„Pastaraisiais metais vis aktyviau komunikuoju mokslą. Eidama kalbėti su visuomene, stengiuosi žinias supaprastinti, tačiau supaprastinti nereiškia iškraipyti. Man tai – didžiausias menas ir prasmingiausia veikla, kuriai skiriu labai daug laiko: pateikti medžiagą taip, kad ji neprarastų tikslumo, bet žmogus galėtų ta informacija pasinaudoti“, – apie savo mokslo komunikaciją pasakojo L. Bojarskaitė.

Pasak jos, mokslo komunikacijoje svarbu neparsiduoti ir nenusipiginti: „Augant auditorijai kyla didžiulė pagunda kalbėti tai, kas žmonėms patinka, tačiau būtina išlaikyti integralumą ir transliuoti tikrąją mokslo žinutę.“

Anot filosofo G. Karoblio, mokslininkai turi surasti kalbą, kuri pasiektų žmones plačiau ir glaustai. „Mes daug kalbame apie tiesą ir gėrį, bet pamirštame grožį. Mokslininkams būtina išmokti kalbėti glaustai ir ieškoti grožio tame, ką jie daro“, – teigė jis.

Jam pritarė K. Kirtiklis. „Akademinė filosofija pati savaime gali greitai tapti beprasmiška, jei visuomenė nesupras, ką ji duoda. Humanitariniai mokslai formuoja pačią mūsų sąmonę ir kasdienį mąstymą, net kai patys to nepastebime“, – sakė filosofas.

Tuo metu psichologas V. Legkauskas pabrėžė, jog gyvename beprecedentinio tikėjimo mokslo autoritetu laikotarpiu, nes net su mokslo konsensusu

besiginčijantys žmonės nebeteigia tiesiog netikintys, o ieško kito mokslininko, kuris patvirtintų jų turimą giluminį įsitikinimą.

Dirbtinis intelektas – iššūkis ir gundytojas

Diskusijoje „Dirbtinis intelektas – didysis gundytojas?“ įmonės „Repsense“ vadovas Mykolas Katkus, „15min“ vyriausiasis redaktorius Vaidotas Beniušis ir „Delfi“ vyriausioji redaktorė Rasa Lukaitytė-Vnarauskienė diskutavo apie tai, kaip sparčiai besivystančios technologijos keičia žurnalisto darbą, kokias galimybes jos atveria ir kokių naujų profesinių bei etinių klausimų kelia. Diskusiją moderavo Aidas Puklevičius.

„Visi jautė, kad ta akimirka anksčiau ar vėliau ateis, nes dirbtinis intelektas pagal savo apibrėžimą yra technologija, kuri pati priima sprendimus ir kuria idėjas. Iš to išplaukia rizika, kad ji gali ištrūkti iš žmonių kontrolės. Jeigu nekontroliuojamas procesas įsibėgės, „Big Tech“ vadovai turės prisiimti atsakomybę. Tiek iš psichologinės, tiek iš verslo vadybos pusės: jei tu pirmas garsiai įspėji, kad kažkas vyksta, sušvelnini sau atsakomybę. Procesų greitis ir pagreitis dabar yra toks, kad technologijų atstovams jau reikia įspėti visuomenę – kad vėliau netektų aiškintis, kodėl niekas neperspėjo“, – teigė V. Beniušis.

Anot jo, iš to kyla grėsmė ir pačiai demokratijai: „kai žmogiškąjį pokalbį ima nustelbti dirbtinio intelekto kompiuteriniai pokalbiai, kai jis ima mus suprasti geriau nei šeimos nariai ar mes patys ir gauna galimybę mumis manipuliuoti. Šie iššūkiai yra neišvengiami, todėl ieškoti atsakymų ir ruoštis skirtingiems scenarijams reikia jau dabar.“

M. Katkus pastebėjo, kad pokyčiai darbo rinkoje jau matomi. „Galima apgauti save sakant, kad dirbtinis intelektas dar nemoka parašyti kažkokio žodžio ar daro klaidų, bet tai tik iliuzija. Jis jau moka programuoti ir spręsti sudėtingus uždavinius. Dabar mes išnaudojame gal tik 5 procentus jau esamų dirbtinio intelekto galimybių. Procesai toliau bus automatizuojami – konsultantai, teisininkai, redaktoriai jau keičia savo darbo įpročius. Pokyčiai vyksta neįtikėtinu greičiu“, – sakė jis, pridurdamas, kad žmonėms, kurie jau išmoko gerai dirbti tam tikrą darbą, staiga iškyla reikalavimas tą patį darbą atlikti dešimt kartų greičiau.

„Kaip mėgstu sakyti savo vaikams: jei kasdien po tris ar šešias valandas tiesiog naršysi telefone, būsi produktas, o jei nori būti kūrėjas – imk ir skaityk knygą. Tikiu, kad ši mintis kada nors suveiks, todėl nepasiduodu ir ją kartoju.

Skaitmeninė atskirtis padidės dramatiškai, nes vieni mokės naudotis dirbtiniu intelektu, prisikurs dešimtis agentų, kurie dirbs už juos, o kiti tiesiog nežinios, ką su juo veikti, arba naudos jį neprasmingai“, – tikino R. Lukaitytė-Vnarauskienė.

Pasak žurnalistės, vienintelis žiniasklaidos kelias norint išlikti ir nebūti suvalgytai ar sutryptai didžiųjų platformų, socialinių tinklų bei dirbtinio intelekto – būti „žmonėmis žmonėms“.

„Mes privalome rodyti ir kalbėti, kad esame gyvi, nes tik taip galime kurti tikrąjį visuomenės pasitikėjimą“, – sakė ji.

Žurnalistikos žvilgsnis iš platesnės perspektyvos

Pranešimuose „Profesionalo išpažintis“ savo patirtį pristatė DELFI žurnalistas Tomas Janonis, kuris papasakojo apie dažnėjančius atvejus, kai bandoma teisinėmis priemonėmis susidoroti su tyrimus atliekančiais žurnalistais, tinklaraštininkas Skirmantas Malinauskas pabrėžė, kad žurnalisto darbo neišstums dirbtinis intelektas, nes pagrindinis jo darbas yra bendravimas, o radijo stoties M-1 atstovė Aurelija Gintautaitė akcentavo radijo žurnalistikos išskirtinumą, pabrėždama, kad garsas, kaip kvapas, priimamas ir įsimenamas kitaip.

Taip pat forumo dalyviai buvo kviečiami pažvelgti į žurnalistiką iš platesnės perspektyvos. Į klausimą „Kaip aš matau žurnalistiką?“ siekė atsakyti architektas ir muzikantas Algirdas Kaušpėdas, politologė Rima Urbonaitė ir politologė Agnia Grigas.

„Architektas projektuoja fizinę erdvę, kurioje žmonės gyvena, o žurnalistas projektuoja informacinę erdvę, kurioje žmonės mąsto. Šiais laikai, kai medijų laukas primena išsiliejusią naftos dėmę – kur plotas milžiniškas, o gylis minimalus – žurnalisto vaidmuo nemažėja, o auga. Tikrasis žurnalisto profesinės atitikties atestatas yra ne oficialus diplomas, o visuomenės pasitikėjimas. Tačiau tam reikia drąsos, sąžinės ir pasirengimo nebūti populiariam“, – teigė A. Kaušpėdas.

Anot jo, žurnalistas turi būti pilietiškai budrus visuomenės intelektualas, kuris technologinio chaoso ir geopolitinių grėsmių fone padeda visuomenei nepasiklysti informaciniame triukšme. Nes be vidinio imperatyvo tarnauti visuomenei, žurnalistika nesunkiai transformuojasi į viešuosius ryšius arba propagandą.

Jam antrino R. Urbonaitė, skatindama nepamiršti kovoti už sąžiningą žiniasklaidą

ir demokratiją. „Šiuolaikinės žiniasklaidos tikslas yra padėti suprasti pasaulį, kuris mus supa, nes kuo toliau, tuo sunkiau tai padaryti. Dirbtinis intelektas negali už mus to padaryti“, – sakė R. Urbonaitė, papildydama, kad svarbu nebe daugiau informuoti, o daugiau padėti suprasti informaciją.

Forumo viešnia iš JAV Ina Navazelskis pasakojo apie savo žodinės istorijos projektą „Kai nutilo šūviai“, skirtą Antrojo pasaulinio karo ir jo padarinių poveikiui vėlesnėms kartoms. Dirbdama JAV Holokausto memorialiniame muziejuje, I. Navazelkis pakalbino šimtus žmonių iš visos Europos, išgyvenusius Antrąjį pasaulinį karą. Jos pašnekovais tapo Holokaustą išgyvenę žydai ir kitų tautybių asmenys, tragiškų įvykių liudininkai.

Vertėjas, eseistas, keliautojas, žurnalistas Nikodemas Szczyglowskis kalbėjo apie žurnalistikos skirtumus ir panašumus Lietuvoje, Lenkijoje bei Slovėnijoje.

Nepamiršta forume ir pramogų žurnalistika – Jonas Miklovas papasakojo apie krepšinio portalo „BasketNews“ sėkmės istoriją.

Apdovanoti Lietuvos žurnalistai ir kūrėjai

Forumą vainikavo apdovanojimai, kuriais buvo pagerbti žurnalistikos ir žiniasklaidos srityje išsiskyrę darbai bei jų kūrėjai.

„Šiandien minime Romo Sakadolskio ir Leonido Donskio vardus. Šie žmonės kalbėjo apie tiesos paiešką, demokratijos trapumą ir gebėjimą susitelkti lemiamu momentu. Apie tai, kad turime saugoti trapius dalykus, kalbėti apie laisvę, įsipareigojimą, kilnią misiją bei žmogų žmoguje. Tiriamoji žurnalistika yra artimiausia universiteto veiklai – ji kelia klausimus, abejoja, eina gilyn ir ieško tiesos“, – sakė VDU rektorė prof. dr. Ineta Dabašinskienė, įteikusi apdovanojimą už tiriamąją žurnalistiką.

VU rektorius prof. dr. Rimvydas Petrauskas įteikė apdovanojimą už išskirtinę fakto žurnalistiką. „Gyvename laikais, kuomet ir mokslui, ir universitetams, ir žiniasklaidai reikia ginti faktų bei patikimo žinojimo vertę. Universitetai ir žiniasklaida gina tas pačias vertybes, o svarbiausi dalykai čia yra žurnalisto laisvė, atsakomybė ir kokybė“, – teigė jis.

- Už išskirtinę **fakto žurnalistiką** apdovanota portalo „Kas vyksta Kaune“ redakcija.
- Už išskirtinę **tiriamąją žurnalistiką** – DELFI žurnalistas Tomas Janonis

už tyrimus apie Živilę Pinskuvienę.
- Už išskirtinę **nuomonės žurnalistiką** – „15min.lt“ tinklalaidė „Valinskas žino“.
- Už išskirtinę **pramogos žurnalistiką** apdovanotas Domantas Razauskas (LRT).
- Už išskirtinę **kultūros žurnalistiką** – „15min.lt“ žurnalistas Audrius Ožalas.

Apie Romą Sakadolskį ir forumą

Tarptautinis Romo Sakadolskio forumas skirtas vienai ryškiausių Lietuvos žurnalistikos asmenybių – Romui Sakadolskiui, Lietuvos ir JAV žurnalistui, ilgamečiam „Amerikos balso“ korespondentui ir lietuvių redakcijos vedėjui.

R. Sakadolskis dalyvavo svarbiausiuose Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo įvykiuose ir apie juos pasakojo klausytojams visame pasaulyje. Į Lietuvą jis atsivežė vakarietišką žiniasklaidos supratimą ir profesinius standartus. Dėstydamas Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetuose, savo studentus jis mokė korektiškos, faktais paremtos žurnalistikos ir skatino siekti profesionalių žurnalistinių tyrimų.

Šiandien, kai tenka susidurti su informacijos pertekliumi, pasitikėjimo žurnalistika iššūkiais, politiniu spaudimu ir sparčiai tobulėjančiomis dirbtinio intelekto technologijomis, R. Sakadolskio iškelti profesionalumo, atsakomybės ir faktų svarbos principai yra aktualūs kaip neverta.

Forumą organizuoja Vytauto Didžiojo universitetas ir Vilniaus universitetas.